

Як українці стають читачами: Мінкульт продовжує досліджувати інструменти залучення до книжок

11.6.2026 - | Ministerstvo kultury ta informpolityky

Що спонукає українців відкривати книжку, які бар'єри заважають читати та які рішення справді працюють для залучення нових читачів? Відповіді на ці питання містить перше в Україні якісне дослідження читацьких практик. Міністерство культури України оприлюднює повний аналітичний звіт «Інструменти залучення читачів книжок в Україні».

Дослідження підготувала компанія Gradus Research на замовлення Мінкульту та за підтримки Фонду «Повір у себе».

*«Працюємо над посиленням читацької звички серед українців. Читання — це і особиста звичка, і спосіб провести вільний час. Для держави ж це питання культурної стійкості, розвитку критичного мислення та формування сильного суспільства. Саме тому нам важливо розуміти, що допомагає людям приходити до книжок, які бар'єри стоять на цьому шляху та які рішення можуть зробити читання доступнішим для кожного. Це дослідження дає відповіді на ці питання, а також показує практичні орієнтири для подальших рішень у сфері підтримки читання, бібліотек, книгарень та культурних просторів», — зазначила Віцепрем'єр-міністерка з гуманітарної політики України — Міністерка культури України **Тетяна Бережна**.*

Сплеск інтересу до української культури, який відбувся у 2022 році, не став лінійною та безперервною висхідною. Зафіксувати цю тенденцію, проаналізувати її і перетворити на систему — одне з головних завдань дослідження.

*«Для держави одним із центральних завдань є збереження людини й підтримка такого середовища існування, що створюватиме простір для наповненого, цікавого, відповідального життя. Щонайменше, завдяки книжкам ми зберігатимемо людське в людині. Щонайбільше, саме культура й зокрема література допоможуть нам увійти в новий час, але не втратити те, що є для нас головним», — сказала заступниця Міністра культури України **Богдана Лаюк**.*

Читання художньої літератури розвиває здатність уявляти життя, відмінні від наших, — і це є центральною здібністю для плюралістичних демократичних спільнот. Коли ми читаємо про чужі емоції та події у житті персонажів, активуються ті самі ділянки мозку, що й під час переживання особистого досвіду.

Читання як внутрішня опора — і як розмова, яку треба розпочати

Дослідження з самого початку будувалося на простому переконанні: читання корисне — причому не лише з погляду освіти чи інформації. Численні дані нейробіології свідчать про позитивний вплив регулярного читання на емоційне та психічне благополуччя.

«Ми запропонували поставити питання інакше: як зробити так, щоб якомога більше нечитачів стали читачами? І одним із найважливіших висновків дослідження для нас стало усвідомлення ролі малих спільнот у формуванні звички до читання. Книжкові клуби,

бібліотеки, культурні хаби — це не просто місця, де живуть книги. Це місця, де народжується довіра, формується відчуття причетності та зміцнюються зв'язки між людьми», — зазначила співзасновниця Фонду «Повір у себе», засновниця книгарні STOIK Ірина Іванчик.

Завдання дослідження — розпочати ширшу розмову про те, як зробити читання ближчим і доступнішим, і підготувати основу для кількісного дослідження, яке охопить усі регіони країни.

Стрес як бар'єр і як драйвер — унікальний контекст України

Якісний етап дослідження виявив закономірність, яка не має прямих аналогів у міжнародних дослідженнях читання: в Україні стрес є одночасно і перешкодою для читання, і його тригером. Саме тому накладання даних міжнародних досліджень на українські реалії має суттєві методологічні обмеження — і саме тому це дослідження є першим у своєму роді.

«Ці інсайти у поєднанні з даними глибинних інтерв'ю з фахівцями книжкової галузі стануть основою інструментарію для залучення нових читачів — унікального продукту, перевіреного на практиці читачами, книгарями, бібліотекарями, організаторами фестивалів, засновниками книжкових клубів», — прокоментувала книжкова аналітикиня, засновниця проєкту аналітики книжкового ринку IndieBook Data Інна Білоножка.

Основні інсайти звіту

Дослідження охоплює глибинні інтерв'ю з 26 фахівцями книжкової екосистеми — від видавців і книгарів до бібліотекарів, організаторів фестивалів та медіа — і 15 «новими читачами», що повернулися до читання після тривалої перерви. Поєднання двох перспектив дає одночасно картину з боку пропозиції та з боку попиту.

Серед ключових висновків:

- основний бар'єр для читання — не ціна і не брак часу, а відсутність сформованої звички;
- повернення до читання рідко є усвідомленим рішенням — найчастіше це рекомендація від знайомого, відвідування книгарні або зміна обставин;
- після повернення нові читачі одразу демонструють високу активність — близько десяти книжок у перший рік.

Це означає, що зусилля доцільніше концентрувати на точках першого контакту з книжкою, а не на утриманні вже залученої аудиторії.

Дослідження визначає три фази, крізь які пройшло читання в Україні з 2022 року: шок і когнітивне виснаження, коли більшість читачів не могла зосередитися на тексті; реабілітаційний підйом із рекордними показниками 2024 року, коли та сама потреба у відновленні стала причиною повернення до книжки; поточна нормалізація зі збереженням структурного зсуву до україномовної книжки. Цей зсув, однак, не є автоматично незворотним — він потребує захисту.

Центральний парадокс, який фіксує дослідження: суспільний запит на власну культуру і мову зараз вищий, ніж будь-коли раніше — і водночас інфраструктури для його реалізації бракує. Визначальним є послідовність у реалізації наявних рішень: трансформація бібліотек у реальні культурні простори, запровадження вільного читання у шкільному розкладі як практики — а не домашнього завдання, реалізація вже ухваленого механізму компенсації оренди для книгарень.

Повний текст дослідження читайте за посиланням.

Нагадаємо, національне дослідження читання Міністерство культури України ініціювало навесні 2026 року у партнерстві з Фондом «Повір у себе» та компанією Gradus Research. Перші інсайти були представлені 30 травня на Книжковому Арсеналі.

Наступним етапом стане масштабне кількісне дослідження, яке охопить усі регіони країни та складе портрет сучасного читача. Проект фінансується з позабюджетних коштів.

<https://mincult.gov.ua/news/yak-ukrayinczi-stayut-chytachamy-minkult-prodovzhuye-doslidzhuvaty-instrumenty-zaluchennya-do-knyzhok>